

Віталій ГАЦЕЛЮК,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
Член Вищої кваліфікаційної комісії

суддів України

Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України,

старший науковий співробітник відділу проблем
кримінальної юстиції та криминології

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6958-2067>

ПЕРСПЕКТИВИ АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ ЯК СКЛАДОВОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ПІДХОДІВ НАЛЕЖНОГО УРЯДУВАННЯ

Стаття присвячена вивченню перспектив аналізу практики криміналізації суспільно небезпечних діянь як складової кримінальної політики в контексті підходів належного урядування. Зазначається, що дослідження практики вітчизняного законотворця у сфері криміналізації набувають особливого значення у період протидії збройній агресії, протягом якого основними напрямками нормативного забезпечення відсічі агресії стали: пряма заборона різних форм колаборації, виокремлення злочинів проти людяності; забезпечення кримінально-правовими засобами процесів мобілізації та ведення бойових дій; підвищення кримінально-правового захисту учасників оборони, попередження зловживань у сферах, пов'язаних із забезпеченням «тилових» процесів, криміналізація дій спеціалістів в ролі експертів.

Обґрунтовується доцільність аналізу не лише конкретного змісту ухвалених законодавцем рішень, а й ступінь їх взаємоузгодженості та відповідності загальнодержавним підходам до політики правового регулювання. Такий підхід дозволить забезпечити, в тому числі, баланс між цілями застосування засобів політики та реальними можливостями суспільства з урахуванням ціни застосування таких засобів. Крім того, дослідження криміналізації через призму кримінальної політики дозволить також використати гуманістичний потенціал концепту політики як засобу протистояння свавіллю.

Пропонується досліджувати практику законотворення у сфері криміналізації суспільно небезпечних діянь не лише в межах окремих законів, а й через групування їх за певними ознаками (період ухвалення, предмет регулювання), що дозволяє проводити аналіз в межах парадигми кримінальної політики. Робиться висновок про те, що варто інтенсивніше використовувати підходи концепції належного урядування для оцінювання відповідності кримінальної політики у певний період цінностям демократії та верховенства права.

Ключові слова: криміналізація суспільно небезпечних діянь; кримінальна політика; належне урядування.

Постановка проблеми. Дослідження практики вітчизняного законотворця у сфері криміналізації набувають особливого значення у період протидії збройній агресії, протягом якого зміни до тексту кримінального законодавства є поширеним явищем. Нами вже зазначалося, що основними напрямками нормативного забезпечення відсічі агресії та подолання її наслідків кримінально-правовими засобами за період 2022–2025 років стали:

– пряма заборона різних форм колаборації громадян з агресором (статті 111¹, 111², 114² КК України (далі – КК)), включно із передумовами для інформаційної протидії (ст. 436² КК), виокремлення злочинів проти людяності (ст. 442¹ КК);

– забезпечення кримінально-правовими засобами процесів мобілізації та ведення бойових дій (статті 31¹, 336¹ КК);

– підвищення кримінально-правового захисту учасників оборони (ст. 435¹ КК) з одночасним превентивним впливом на деякі елементи сектору безпеки та оборони через включення їх до кола суб'єктів військових правопорушень;

– попередження зловживань у сферах, пов'язаних із забезпеченням «тилових» процесів (статті 416, 417 КК, криміналізація дій спеціалістів в ролі експертів) [1, с. 380].

На наш погляд, потребує аналізу не лише конкретний зміст ухвалених законодавцем рішень, а й ступінь їх взаємоузгодженості та відповідності загальнодержавним підходам до політики правового регулювання. Це зумовлено в тому числі й тим, що кримінально-правова доктрина доволі критично ставиться до практики законотворчості у сфері кримінальної юстиції, що передувала досліджуваному періоду. Так, з огляду на те, що із 47-ми законів до Особливої частини КК України (2016–2019 рр.) пояснювальні записки до 28-ми (60%) не містять належного статистичного чи соціологічного обґрунтування необхідності прийняття; у 33-ьох (70,2%) – відсутній аналіз можливостей здійснення бюджетних витрат; у 34-ьох (72,3%) – відсутній прогноз можливого впливу на криміногенну ситуацію та корупцію, до 6-ти (12,7%) законів пояснювальні записки узагалі є відсутніми, І. Медицьким виснується, що планування законотворчої діяльності Верховної Ради України за постійної незмінності основних показників (кількості зареєстрованих та прийнятих законопроектів, частки прийнятих законів у загальній кількості зареєстрованих законопроектів) як упродовж минулого часу (2016–2019 рр.), так і згідно з бюджетними запитами на 2020–2022 роки, не відповідає наявним суспільним потребам та зумовлює збільшення бюджетних витрат. При цьому дослідником доведено, що більшість сучасних ініціатив парламенту має за мету розширення сфери дії кримінального закону та посилення кримінальної відповідальності [2, с. 18–19, 23]

Це вимагає аналізу на предмет наявності або відсутності підстав вважати такі кроки законодавця, які, як бачимо, тривають, частиною практики урядування, котра у доктрині зазвичай раціоналізується через концепцію кримінально-правової політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми криміналізації та кримінальної політики

піддані аналізу у роботах Н. О. Антонюк, Д. О. Бабанової, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, А. А. Вознюка, В. К. Грищука, О. О. Дудорова, М. В. Карчевського, О. М. Костенка, М. І. Мельника, Р. О. Мовчана, В. О. Навроцького, О. О. Пашенка, Ю. А. Пономаренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, В. О. Тулякова, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна, та інших учених. Разом із тим в умовах доволі динамічних змін у тілі кримінального закону актуальним залишається питання забезпечення координації поточної практики законотворення у сфері криміналізації у межах підходів належного урядування як характеристики реалізації кримінальної політики.

Метою статті є визначення перспектив дослідження криміналізаційних практик (процесів криміналізації суспільно небезпечних діянь) у контексті сучасного стану розуміння концепції належного урядування у сфері кримінальної політики.

Виклад основного матеріалу. І. Козич зазначає, що призначення кримінального права – охороняти та регулювати, а призначення кримінально-правової політики – забезпечувати діяльність «організму» протидії злочинності в цілому. Тому, коли говорять про конкретні кримінально-правові відносини з приводу того чи іншого злочинного діяння, то мають на увазі функції кримінального права. Якщо ж згадують про реалізацію відповідної підсистеми політики у сфері протидії злочинності (кримінально-правову політику), то мова, вочевидь, йде про функції кримінально-правової політики [3, с. 109]; і це, очевидно, справедливо для криміналізації суспільно небезпечних діянь як предмета дослідження.

Політологічний вимір криміналізації як останнього засобу виокремлює і В. К. Гришук. Він пише: «Домінуючим чинником в умовах соціально неоднорідного суспільства є суперечливість, конфліктність суспільних інтересів. У зв'язку з цим важливим є наукове вироблення демократичного механізму розумного, компромісного узгодження суспільних інтересів на рівні чинного законодавства. Метод примусу в державі демократичного спрямування має бути крайнім засобом узгодження цих інтересів. Як свідчить суспільна практика, ігнорування такого підходу в сучасних умовах, – шлях до загострення та бурхливого вияву соціальних конфліктів, що, в свою чергу, може зашкодити демократичному реформуванню всіх сфері сус-

пільних відносин, або ще гірше – створити ґрунт для демонтажу, розвалу наявних демократичних інститутів суспільства і встановлення тоталітарного режиму» [4, с. 312].

Не лише окремим законам бракує належної обґрунтованості, а й стратегічному баченню законодавця. Характеризуючи масив документів, що визначали напрями кримінально-правової політики України на сучасному етапі, Ю. А. Пономаренко зазначає: «Поява кожного подібного документа знаменувала собою активізацію зусиль держави щодо здійснення кримінально-правової політики. У перші місяці, а інколи роки такі документи ще більшою чи меншою мірою виконують роль програмних, але згодом вони все менше впливають на діяльність держави з протидії злочинності. Часто вони просто забуваються і, в першу чергу, саме на законотворчому рівні здійснення кримінально-правової політики. Це свідчить про те, що такі програмні документи не мають належного авторитету й істотного впливу саме на ті органи, на які покладене їх виконання. Причини цього – найрізноманітніші, серед них і загальний низький рівень правової культури, і загальний низький рівень політичної відповідальності, і відсутність належних механізмів виконання подібних програмних документів тощо. Вочевидь, не останнє місце серед причин посідає й недостатній рівень теоретичної обґрунтованості, прогностичної достовірності, соціальної і правової ефективності тих завдань й цілей, які закладаються до подібних програм, механізмів і засобів їх досягнення» [5, с. 346].

І хоча на сучасному етапі кримінально-правова політика України перебуває в кульмінаційному моменті, коли підготовка проєкту нового Кримінального кодексу є довгоочікуваною спробою остаточно відійти від попередньої парадигми «пострадянського» кримінального права як засобу боротьби зі злочинністю і перевести його в якість галузі права, що намагається протидіяти найбільш небезпечним проявам людської поведінки [6, с. 158], сучасне вітчизняне право загалом та кримінальне право, зокрема, існують в умовах недосконалого законодавства, ігнорування досягнень науки при вирішенні проблем вдосконалення тих чи тих правових норм, нормативно-правових актів, концепцій. Жодна галузь права, у тому числі й галузь кримінального права, не має загальноприйнятої концепції, яка б слугувала орієнтиром для коротко-, се-

редньо- та довгострокового розвитку. Усе це не могло не відобразитися на всіх без винятку рівнях правозастосовної діяльності та виявилось, зокрема в неоднаковості судової практики, високому відсотку питомої ваги скасованих судових рішень, нелогічності певних обов'язкових для виконання судових рішень [7, с. 69].

Зарубіжні дослідники також підкреслюють, що будь-яке загальнодержавне рішення має свою ціну. «Соціальні витрати (ціна) криміналізації складаються із ціни заборони та ціни її застосування», – пише А. Хардуф. І далі дослідник зазначає, що першою ціною, яку суспільство має заплатити, є свобода діяти так, як не заборонено законом. Інша ціна пов'язана із символічною дією кримінального закону, який виражає певні меседжі для суспільства; і з певної точки зору символічне значення забороняючої норми кримінального закону може бути неоднозначним. Інші складові ціни криміналізації включають підживлення тіньової економіки. У решті-решт, сукупна ціна криміналізації може стати суттєвим аргументом проти неї, а криміналізацію, якщо вона все одно відбувається навіть за умови більш високої її ціни, ніж наслідків у вигляді попередження шкоди, автор характеризує як агресивну (*offensive criminalization*) [8, с. 68–69]. На думку П. Фріса, спектр негативних наслідків помилкової криміналізації навіть ширше. Недоліки кримінально-правової законотворчості, витрати (де)криміналізації можуть призводити до двох протилежних, але однаково небажаних наслідків – прогалин у криміналізації або, навпаки, до її надмірності. У першому випадку незахищеність певних суспільних відносин, цінностей, благ та інтересів, їх неврегульованість кримінально-правовими засобами на фоні реально заподіюваної їм шкоди нерідко штовхає до пошуку непередбачених законом альтернатив. Усі вони відбуваються в інтервалі від просто самосуду до «натяжок» у кваліфікації й аналогії. Не меншу шкоду містить й криміналізаційна надмірність – перенасиченість законодавства кримінально-правовими заборонами, його зарегульованість, необхідність у чому вже відпала або навіть не існувала зовсім. Така криміналізація не відповідає одразу кільком принципам кримінально-правової політики: принципу врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології, принципу відповідності кримінально-політичній ідеології

(оскільки такий закон не сприйматиметься як відповідний і доцільний); принципу економії кримінальної репресії (оскільки до відповідальності притягується невинувато велике коло громадян, невинувато зростають витрати на кримінальну юстицію) і принципу невідворотності відповідальності (оскільки частіше за все такий закон на практиці перестає застосовуватися) [9, с. 338–339].

І ця теза отримує підтвердження на практиці. Згідно із Законом України від 13 квітня 2012 р. КК доповнено ст. 389¹, якою встановлена відповідальність за умисне невиконання засудженим угоди про примирення або про визнання винуватості. Ця стаття, на думку М. Хавронюка, є прикладом надмірної криміналізації. Адже змістом угоди завжди є узгоджене покарання. Тому, якщо невиконання угоди є ухиленням від покарання, то за таке діяння кримінальна відповідальність вже передбачена ст. 389 і ст. 390 КК; до того ж це невиконання обов'язків засудженого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, тому така співпраця, як правило, закінчується, а не починається з вироком суду (починається вона тоді, коли на стадії досудового розслідування цього зажавав сам підозрюваний) [10, с. 808].

Наведемо ще один приклад. На думку І. Долянської, існування частини 1 у ст. 150 КК України є зайвим, суперечить міжнародно-правовим положенням щодо визначення поняття експлуатації дітей та сприяє надмірній криміналізації діяння [11, с. 10].

У підсумку П. Фріс робить такий невтішний висновок: «Кримінальне законодавство, яке є базою для усієї системи боротьби зі злочинністю, на сьогодні перетворилось у громіздкий документ, внутрішньо часто суперечливий та незрозумілий для правовиконавця. Кримінальний кодекс України перетворився в якогось монстра. За своїм розміром він у разі перебільшує КК України 1960 р., навіть у його останній редакції. Він сприйняв його ідеологію кримінально-правової заборони, яка визнається дуже просто – «заборонити усе»! Невиправдана криміналізація призводить до деформації кримінально-правової правосвідомості, до криміналізації суспільства, адже невинувато широке застосування кримінального закону збільшує кількість засуджених. Зміни до КК України приймаються настільки часто, що просто неможливо встигнути за ними навіть професіоналам... така

ситуація стала можливою внаслідок формування у суспільній правосвідомості ідеологічної установки на те, що будь-які проблеми у суспільстві можливо вирішити за допомогою кримінального закону. Коріння цієї установки перебувають в ідеології кримінально-правової політики радянських часів, яка перейшла в ідеологію кримінально-правової політики сучасного українського суспільства. Ідеологія в СРСР, як це вже неодноразово підкреслювалося, була визначальною для проведення криміналізації діяння і для здійснення пеналізації» [9, с. 78, 130].

Ідеї щодо вирішення суспільних проблем за рахунок криміналізації лунали і з боку керівництва органів правопорядку. Так, свого часу один із колишніх Генеральних прокурорів України зазначав: «Низка проблемних питань виникає у зв'язку із загальною тенденцією до гуманізації кримінального законодавства. Зокрема, практика довела, що здійснена законодавцем декриміналізація контрабанди товарів у великих розмірах не була виправданою. Заходи адміністративного характеру, що вживаються органами фіскальної та прикордонної служби, вочевидь, не забезпечують ефективної протидії незаконному обігу підакцизних та фальсифікованих товарів. Отже, криміногенна обстановка у цій сфері залишається напруженою. Те саме стосується й скасованої 2004 р. кримінальної відповідальності за незаконне перетинання особою державного кордону України. ... Ситуація в державі вимагає посилення протидії нелегальному видобуванню бурштину та незаконній порубці лісу, у тому числі їх вивезенню за межі України, оскільки загрожує екологічним лихом. Водночас кримінально-правова політика у цих питаннях є слабкою. Так, контрабанда бурштину взагалі не визнається кримінальним правопорушенням, а незаконне видобування корисних копалин віднесено до злочинів середньої тяжкості, що унеможливує застосування правоохоронними органами негласних слідчих (розшукових) дій. Аналогічно не передбачено кримінальної відповідальності за незаконне перевезення, купівлю, продаж, інші операції з лісом, у тому числі його контрабанду, а незаконна порубка лісу також віднесена до злочинів середньої тяжкості» [12, с. 21–22].

З такою логікою і без ретельного аналізу криміналізації саме як кроку в межах урядування доволі легко дійти до невинувато широкого засто-

сування криміналізаційних інструментів. Як зазначає з цього приводу В. Навроцький, «правовий фетишизм – явище протилежне нігілізму. Він полягає в обоженні права, приписуванні йому чудодійних властивостей, сліпому поклонінні. Правовий фетишизм щодо кримінального права означає віру в те, що завдяки широкому застосуванню заходів кримінальної відповідальності можна вирішити ті чи інші державні чи суспільні проблеми, зокрема, подолати посягання на власність, викоринити злочини у сфері господарської діяльності. Він має принаймні два прояви. Перший полягає у намаганні передбачити кримінальну відповідальність за «все і вся», виражаючись у численних пропозиціях, спрямованих на доповнення КК все новими і новими складами злочинів. На щорічних конференціях, присвячених річниці прийняття КК України 2001 р., постійно виступають працівники апарату Верховної Ради України, які неодмінно звертають увагу на шквал ідей суб'єктивної законодавчої ініціативи, спрямованих на розширення кримінальної відповідальності. На жаль, значна частина з них реалізується, ... оскільки вони переважно не обґрунтовані. Автори, які взагалі не мають юридичної освіти чи мають лише дипломи про неї без мінімальних знань, висловлюють і просувають свої пропозиції, повністю ігноруючи вироблені наукою кримінального права підстави криміналізації та не дотримуючись правил законодавчої техніки. Тому в КК з'являються статті, які прийнято називати «мертвими», Розділ КК про злочини у сфері господарської діяльності змінювався чи не найбільше – майже третина його статей з 2001 р. викладена в новій редакції... Другий прояв правового фетишизму в царині кримінального права – це кампанійщина в діяльності правоохоронних органів.... Правовий волюнтаризм засновується на тому, що правові норми можна формулювати не на основі об'єктивно існуючих закономірностей, потреб суспільства, а відповідно до уявлень певних осіб про необхідні і допустимі заходи, виходячи з їх бажань та намірів. У решті-решт, правовий волюнтаризм є втіленням нігілізму і фетишизму у правовій сфері» [13, с. 630–631].

Саме тому криміналізація має бути оцінена через парадигму кримінальної політики. Такий підхід дозволить забезпечити, в тому числі, баланс між цілями застосування засобів політики та реальними можливостями суспільства, з урахуванням ціни

застосування таких засобів. Як зазначає М. Карчевський, кризові тенденції кримінально-правового регулювання (криза кримінально-правового регулювання) мають місце тоді, коли внаслідок законодавчих рішень та судової практики соціальні видатки, які необхідно здійснити на реалізацію кримінально-правового регулювання, перевищують обсяг соціальних видатків, що фактично може бути виділений державою та суспільством для цього [14, с. 16].

Крім того, дослідження криміналізації через призму кримінальної політики дозволить також використати гуманістичний потенціал концепту політики як засобу протистояння свавілля. Як зазначає, О. Водяніков, важко переоцінити вплив концепції *police* на вироблення і становлення принципів *nullum crimen*, хоча сучасна наука історії права загалом та історії кримінального права, зокрема, обходять це питання, сприймаючи ідеї і концепції Ф. Суареса, Т. Гоббса, Дж. Лока, Ш. Монтеск'є, Ч. Беккарія поза контекстом дискусії серед мислителів Просвітництва щодо цього феномену. Саме через заперечення вибудови абсолютистської адміністрації держави на основі концепції *police*, через необхідність обмеження влади певними раціональними рамками, через заперечення широкої дискреції держави і її агентів, їх свавілля й постає необхідність установа певних зрозумілих, загальних і засадничих рамок для обмеження каральної влади держави. Концепція *police* оперувала загальними повноваженнями суверена і казуальними настановами. Тому необхідність виведення зрозумілих і чітких принципів для обмеження *police* в кінцевому підсумку призвела до виокремлення кримінального права з цієї концепції, що стало наочним у період Великих кодифікацій кінця XVIII – початку XIX століть [15, с. 18].

В. Туляков зазначає, що «кримінально-правове запобігання злочинам – це дія кримінального Закону в цілому, а не виключно окремих його норм та інститутів. Норми з подвійною превенцією, злочини без жертв, мета покарання є підтвердженням цієї тези, оскільки превентивна функція останніх є аддитивною, а не основною. Відповідність кримінально-правової заборони оцінці такої заборони у населення робить закон ефективним, в протилежному разі йдеться про розповсюдження аномії і правового хаосу, що відображується як у право-

вому нігілізмі населення, так і в революційній цілеспрямованості дій керуючої еліти на задоволення власних потреб» [16, с. 258]. Саме для запобігання такого розвитку подій слід здійснювати криміналізацію через парадигму політики як *polісу*, що дасть можливість використати найкращі стандарти та принципи *good governance*, тобто належного урядування, яке (як структурований принцип) засновано на цінності верховенства права [17, с. 29]. Як зазначено у Керівництві з демократичного законотворення для вдосконалення законодавства, підготовленого Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, коли парламенти приймають надзвичайні процедури без належної причини або прискорено приймають надзвичайно складні та важливі закони, це суперечить принципам належного управління та демократичним принципам [18].

З огляду на наведене вище хибним з точки зору належного урядування варто визнати практику поспішного внесення змін до кримінального закону, навіть в екстраординарних умовах. Прикладом цього може слугувати такий випадок. Законом України №2160 Кримінальний кодекс було доповнено статтею 114² («Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»). Але вже через кілька днів Законом України №2178 парламент вирішив внести до статті 114² Кримінального кодексу України зміни:

1) в абзаці першому частини першої слова «не розміщувалася» замінити словами «не розміщувалася (не поширювалася)», слова «чи Міністерством

оборони України» – словами «Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України», а слова «відповідних відомств» виключити;

2) абзац перший частини другої після слів «Генеральним штабом Збройних Сил України» доповнити словами «Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами»;

3) абзац перший частини третьої викласти в такій редакції:

«3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства».

Висновки. Видається методологічно плідним досліджувати практику законотворення у сфері криміналізації суспільно небезпечних діянь не лише в межах окремих законів, а й через групування їх за певними ознаками (період ухвалення, предмет регулювання), що дозволяє проводити аналіз в межах парадигми кримінальної політики. У свою чергу, варто інтенсивніше використовувати підходи концепції належного урядування, розроблені в тому числі, на рівні міжнародних організацій, для оцінювання відповідності кримінальної політики у певний період цінностям демократії та верховенства права. Подальші дослідження у цьому напрямі передбачатимуть застосування такого підходу (кримінальна політика як складова належного урядування) для аналізу діяльності вітчизняного законотворця.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Гацелюк В. О. Парадигма криміналізації та декриміналізації поведінки людини відповідно до викликів воєнного та повоєнного періодів. Концептуальні засади правотворчості у сфері кримінальної юстиції : монографія / за ред. д. ю. н., проф. Зої Загинеї-Заболотенко. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. 1080 с.
2. Медицький І. Б. Наслідки злочинності в Україні: теоретико-прикладні засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021.
3. Козич І. В. Кримінально-правова політика: функції та функціонування. Івано-Франківськ. 2020.
4. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини. Хмельницький. 2012.
5. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень. Харків. 2020.
6. Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2021.

7. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернігів, Десна Поліграф. 2019. 488 с.
8. Harduf, Asaf, How Crimes Should Be Created: A Practical Theory of Criminalization (2013). Criminal Law Bulletin, Vol. 49, No. 1, 2013, P. 31–81.
9. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики. 2021. 389 с.
10. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник. Київ. 2014.
11. Доляновська І. М. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей (аналіз складу злочину): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008.
12. Луценко Ю. В. Ефективність правозастосовної діяльності у сфері кримінального законодавства. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. Харків. 2018. 552 с.
13. Навроцький Вячеслав. З професорської шухляди. Івано-Франківськ. 2016. 705 с.
14. Карчевський М. В. Можливості стратегічного планування кримінально-правового регулювання. Кримінальне право: традиції та новації : матеріали міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В. В. Сташиса, 9–10 липня 2015 р. Харків. 2015. 388 с.
15. Водянніков О. Ю. Передмова. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень. Київ. 2021. 228 с.
16. Туляков В. О. Моральна адекватність кримінально-правової заборони. Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 44. Одеса. 2008. 356 с.
17. Nik Mahmod. Good governance and the rule of law. (2013). UUM Journal of Legal Studies, 4, 1–31. DOI 10.32890/uumjls.4.2013.4559
18. Guidelines on Democratic Lawmaking for Better Laws URL: https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/a/3/558321_3.pdf

REFERENCES:

1. Hatseliuk V. O. (2025) Paradyhma kryminalizatsii ta dekryminalizatsii povedinky liudyny vidpovidno do vyklykiv voiennoho ta povoiennoho periodiv. Kontseptualni zasady pravotvorchosti u sferi kryminalnoi yustyttsii. Kyiv. 1080 s.
2. Medytskyi I. B. (2021) Naslidky zlochynnosti v Ukraini: teoretyko-prykladni zasady: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv.
3. Kozych I. V. (2020) Kryminalno-pravova polityka: funktsii ta funktsionuvannia. Ivano-Frankivsk.
4. Hryshchuk V. K. (2012) Filosofsko-pravove rozuminnia vidpovidalnosti liudyny. Khmelnytskyi.
5. Ponomarenko Yu. A. (2020) Zahalna teoriia vyznachennia karanosti kryminalnykh pravoporushen. Kharkiv.
6. Balobanova D. O. (2021) Dynamika kryminalnoho prava Ukrainy (teoretyko-prykladne doslidzhennia): dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.08. Odesa: Nats. un-t «Odeska yurydychna akademiia».
7. Babanly R. Sh. (2019) Pryznachennia pokarannia v Ukraini: teoretyko-prykladni zasady. Chernihiv, Desna Polihraf. 488 s.
8. Harduf, Asaf (2013) How Crimes Should Be Created: A Practical Theory of Criminalization (2013). Criminal Law Bulletin, Vol. 49, No. 1. P. 31–81.
9. Fris P. L. (2021) Ideolohiia kryminalno-pravovoi polityky. 2021. 389 s.
10. Dudorov O. O., Khavroniuk M. I. (2014) Kryminalne pravo: Navchalnyi posibnyk. Kyiv.
11. Dolianovska I. M. (2008) Kryminalna vidpovidalnist za ekspluatatsiiu ditei (analiz skladu zlochyynu): avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Kyiv.
12. Lutsenko Yu. V. (2018) Efektyvnist pravozastosovnoi diialnosti u sferi kryminalnoho zakonodavstva. Kryminalno-pravove rehuliuвання ta zabezpechennia yoho efektyvnosti: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 18–19 zhovt. 2018 r. Kharkiv. 552 s.
13. Navrotskiy Viacheslav. (2016) Z profesorskoï shukhliady. Ivano-Frankivsk. 705 s.
14. Karchevskiy M. V. (2015) Mozhlyvosti stratehichnoho planuvannia kryminalno-pravovoho rehuliuвання. Kryminalne pravo: tradyttsii ta novatsii : materialy mizhnarodnoho kruhloho stolu, prysviachenoho 90-littiu z dnia narodzhennia vydatnoho vchenoho, heroia Ukrainy, akademika V. V. Stashysa, 9–10 lypnia 2015 r. Kharkiv. 388 s.
15. Vodiannikov O. Iu. (2021) Peredmova. Kryminalizatsiia suspilno nebezpechnykh diian protiahom dii Kryminalnoho kodeksu Ukrainy 2001 roku: ostanni siuzhety na foni zahalnoi palitry zakonodavchykh rishen. Kyiv. 228 s.

16. Tuliakov V. O. (2008) *Moralna adekvatnist kryminalno-pravovoi zaborony. Aktualni problemy derzhavy i prava* : zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 44. Odesa. 356 s.
17. Nik Mahmod. Good governance and the rule of law. (2013). *UUM Journal of Legal Studies*, 4, 1–31. DOI 10.32890/uumjls.4.2013.4559
18. Guidelines on Democratic Lawmaking for Better Laws URL: https://odhr.osce.org/sites/default/files/f/documents/a/3/558321_3.pdf

Vitalii GATSELIUK,
Candidate of Law, Senior Researcher,
Senior Researcher of the Department of Problems of
Criminal Justice and Criminology
V. M. Koretsky Institute of State and Law
National Academy of Sciences of Ukraine,
Member of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6958-2067>

PROSPECTS OF ANALYZING THE PRACTICE OF CRIMINALIZATION OF SOCIALLY DANGEROUS ACTS AS A COMPONENT OF CRIMINAL POLICY IN THE CONTEXT OF GOOD GOVERNANCE APPROACHES

The article is devoted to the study of the prospects for the analysis of the practice of criminalization of socially dangerous acts as a component of criminal policy in the context of approaches to good governance. It is noted that the study of the practice of domestic lawmakers in the field of criminalization acquires particular importance in relation to the period of counteraction to armed aggression, during which the main areas of regulatory support for repelling aggression were: direct prohibition of various forms of collaboration, isolation of crimes against humanity; provision of criminal-legal means of mobilization processes and conduct of hostilities; improvement of criminal-legal protection of defense participants, prevention of abuses in areas related to the provision of «rear» processes, criminalization of actions of specialists in the role of experts. The expediency of analyzing not only the specific content of decisions adopted by the legislator, but also the degree of their mutual coordination and compliance with national approaches to the policy of legal regulation is substantiated. This approach will ensure, among other things, a balance between the goals of using policy tools and the real possibilities of society, taking into account the price of using such tools. In addition, the study of criminalization through the prism of criminal policy will allow, among other things, to use the humanistic potential of the concept of policy as a means of combating arbitrariness.

It is proposed to study the practice of lawmaking in the field of criminalization of socially dangerous acts not only within the framework of individual laws, but also by grouping them according to certain characteristics (period of adoption, subject of regulation), which allows for analysis within the framework of the criminal policy paradigm. The conclusion is made that it is worth using the approaches of the concept of good governance more intensively to assess the compliance of criminal policy in a certain period with the values of democracy and the rule of law.

Keywords: *criminalization of socially dangerous acts; criminal policy; good governance.*

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2026 р.

Прийнята до друку: 13.05.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 25.05.2026 р.